

Колодій О. С.,

ст. викладач кафедри філософії,

соціології та психології

Полтавської державної аграрної академії

Розвиток патріотизму як умова формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді

Розглядаються актуальні проблеми розвитку патріотизму як умови формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді. Зазначається, що оновлення змісту загальноосвітніх, соціально-гуманітарних дисциплін повинно бути підпорядковано меті формування в студентів національної самосвідомості, патріотизму, правової і економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової культури.

Актуальність формування ціннісних орієнтацій студентської молоді зумовлена необхідністю національного відродження та розбудови української демократичної держави [1; 5; 6]. У Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності”, “Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності” як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов’язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника розвитку культурного і творчого потенціалу нашого народу.

Загалом, освітньо-виховний процес є складним і тривалим, він не стоїть осторонь політичних, економічних, глобальних питань. Згідно з навчальними програмами діяльність вищих навчальних закладів (як одного із інститутів виховання та соціалізації) базується на «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті». Відтак, надзвичайно актуальною є проблема формування патріотизму у громадян нашої держави.

Формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти - завдання, що стоїть перед вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців. Досягнення мети виховання можливе лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів (ВНЗ), адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

Особливо актуальною є проблема виховання почуття патріотизму серед студентської молоді. При цьому необхідно враховувати нові тенденції в розвитку форм громадянських якостей особистості. Однак, тільки тоді, коли сама молодь буде відчувати турботу з боку держави, можна буде говорити про таке ж ставлення зі сторони студентства.

Безумовно, виховання студентської молоді, яка через кілька років стане "ядром" української інтелігенції, потребує особливої уваги. Майбутнє нашого народу залежатиме від змісту цінностей, що закладаються орієнтири молодих людей, та від того, якою мірою духовність стане основою їх життя.

На думку провідних вітчизняних науковців, формування патріотичної свідомості й самосвідомості у громадян України має бути одним з головних завдань їх громадянського і національного виховання. Відтак, теоретико-методологічні основи патріотичного виховання у контексті розвитку ціннісних орієнтацій розглядаються в літературі з

розвитку педагогічної науки та практики в Україні, зокрема – в працях Г.С. Сковороди щодо формування людини, спорідненої з природою [2], К.Д. Ушинського про підготовку всебічно розвиненої людини як мету виховання [10], І.Я.Франка про виховання через призму сприймання рідного народу, А.С. Макаренка, В.О.Сухомлинського про виховання любові до Батьківщини [4; 9] та наукових здобутках сучасних вітчизняних вчених – І.Д. Беха, А.М. Бойко, М.Й. Боришевського, І.А. Зязюна, О.П. Кондратюка, В.Г. Кузя, І.В. Мартинюка, Ю.І. Римаренка, Г.Г. Філіпчука, Б.М. Ступарика та ін.

Серед класиків педагогічної науки до цієї проблеми зверталися Я.Коменський, Г.Сковорода, К.Ушинський, О.Духнович, А. Дістервег, Г.Ващенко, І.Огієнко, С.Русова, Дж.Дьюї, А.Макаренко, Я.Корчак, В.Сухомлинський та ін. Зокрема, К.Ушинський вперше обґрунтував поняття “малої батьківщини” й окреслив стратегічний напрям його формування шляхом запровадження батьківщинознавства як навчального предмета в початковій школі. В.Сухомлинський у 60-ті рр. ХХ ст. досить глибоко розкрив сутність патріотичних почуттів учнів загальноосвітньої школи як складників їх духовності.

Загалом, проблеми формування патріотизму дітей та молоді в сучасних соціокультурних умовах досліджуються І.Бехом, В.Бабиц, В.Білоусовою, В.Болгаріною, М.Боришевським, О.Вишневським, Ю.Гапоном, М.Зубалієм, П.Ігнатенком, Л.Канішевською, Б.Кобзарем, В.Кузем, М.Левківським, В.Оржеховською, В.Постовим, Є.Постовойтовим, Г.Пустовітом, А.Сиротенком, М.Стельмаховичем, Г.Шевченко, К.Чорною та ін.

Відтак, **завданням** статті є обговорення актуальної проблеми розвитку патріотизму як умови формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді.

Як засвідчує аналіз відповідних наукових джерел, патріотизм як любов до Батьківщини і вірність та відданість їй постає одним із аспектів

духовності людської особистості. Патріотизм як багатофункціональне поняття виражає, з одного боку, об'єктивне ставлення людини до світу, свого космопланетарного оточення, а з іншого, – суб'єктивний стан особистості, який знаходить вираження у почуттях, думках, переконаннях, ціннісних орієнтаціях, волі, рефлексії, діяльності.

Вплив на розвиток патріотизму, патріотичних переконань особистості має система поглядів на світ, що панує в даному суспільстві та визначає певною мірою систему ціннісних орієнтацій особистості. Формування ж світогляду, у свою чергу, зумовлюється панівною ідеологією суспільства, і від усвідомлення людиною на рівні рефлексії провідних думок та ідей, що відбиваються у системі філософського знання (пізнаваність світу, розвиток і взаємна зумовленість явищ світу, можливість і закономірна необхідність перетворення навколишнього світу людиною; боротьба за свободу і незалежність Батьківщини; соціальна зумовленість поглядів на добро і зло, справедливість і несправедливість та ін).

Суттєво, що патріотизм, особливо якщо виходити з причини його походження, виникає і розвивається як відчуття, що оформлюється за допомогою механізмів соціалізації і духовно-етичним чином збагачується. Важливим є також й те, що розуміння розвитку відчуття патріотизму нерозривно пов'язане з його дієвістю, що в конкретнішому плані виявляється в активній соціальній діяльності, діях і вчинках, здійснюваних суб'єктом на благо Вітчизни.

Крім того, патріотизм як глибоко соціальний за своєю природою феномен, є не тільки певний аспект життя суспільства, але і джерело його існування і розвитку, виступає як атрибут життєздатності, а іноді і виживаності соціуму. При цьому одним з характерних проявів патріотизму є принцип державності, що виражається у тому, що важливим чинником історичного розвитку соціумів є держава, як відносно самостійна, самодостатня, автономна суспільна сила.

А головним суб'єктом патріотизму виступає особистість, пріоритетним соціально-етичним завданням якої є усвідомлення своєю історичної, культурної, національної, духовної приналежності до Батьківщини як вищого принципу, що визначає сенс і стратегію її життя.

Дійсний же патріотизм полягає в його духовності, коли патріотизм як піднесене відчуття, незамінна цінність і джерело, найважливіший мотив соціально значущої діяльності якнайповніше виявляється в особистості, соціальній групі, що досягла вищого рівня духовно-етичного і культурного розвитку. Автентичний, духовний в своїй основі патріотизм передбачає безкорисливе, беззавітне аж до самопожертвування служіння Вітчизні.

Зазначимо, що нині за умов економічної кризи, нелегкого переходу до ринкових відносин відбувається інтенсивний процес соціальної і моральної деградації частини учнівської молоді, особливо підлітків. Це зумовлено тим, що, по-перше, з ліквідацією уніфікованих молодіжних організацій, які займалися ідейним вихованням в державі СРСР, новостворені молодіжні організації за браком кваліфікованих педагогічних кадрів і слабкої матеріальної бази не спроможні охопити широкий загальний підростаючого покоління. В соціальній освіті утворився ідеологічний вакуум, який є однією з причин втрати патріотичних орієнтирів, інтересу до чесної праці, знецінення духовних ідеалів, притуплення природних потреб підлітків у пізнанні і творчості, що в цілому тенденційно орієнтує підростаюче покоління на звуження свого духовного світу до системи цінностей, спрямованих на потребу особи, а не суспільства.

Як свідчить практика призову на військову службу, військово-патріотична мотивація у призовної молоді сьогодні дуже низька. Підвищенню іміджу армії не сприяють достатньою мірою ані школа, ані сім'я, ані громадська думка. Та й самі процеси, що відбуваються у Збройних Силах, у цілому у суспільстві поки що не працюють на авторитет військової служби.

Безумовно, багато цінностей, які мали суспільно-історичну природу, з різних причин витіснені сьогодні у нашому суспільстві на задвірки духовності. Проблема ускладнюється, насамперед, зруйнованістю старої комуністичної ідеологічної системи і відсутністю нової чіткої ідейної спрямованості щодо побудови самостійної держави, розгубленістю, а відтак і професійною слабкістю виховних структур, в тому числі і в армії. Це також наслідки недооцінки важливості військово-патріотичного виховання допризовної молоді, причому ще з раннього дитинства із залученням до цієї справи поряд з іншими структурами і традиційних церков, втрати інтересу до патріотичної та шефської роботи над військовими частинами більшістю громадських організацій, трудових колективів, державних органів, нерідко деструктивної позиції у відношенні до армії деяких засобів масової інформації та літературних, як правило, чужих джерел, тощо. Певні небажані стереотипи тут формує і наше складне суспільне буття. Сьогодні цивільна молодь живе і виховується більше у "приватизованому" суспільному просторі – просторі сім'ї, друзів, різних неформальних груп і зорієнтована на вирішення вузькогоспичних проблем, а не на загальносуспільні духовні цінності [8, с. 56].

Вивчення домінуючих потреб у допризовної молоді показує, що на перших місцях у них стоять потреби у сім'ї (63,4%), у вірних друзях (59,7%), у матеріальному благополуччі (46,8%), а на останніх – потреби у суспільному визнанні особистості, у соціально потрібній роботі, у виконанні громадянських обов'язків (у тому числі і обов'язку служити в армії) [7, с. 20].

Загалом, патріотизм є духовним надбанням громадянина незалежної країни, найважливішим елементом соціальної свідомості, фундаментом суспільної і державної систем, основою зміцнення єдності федеральної держави.

Кардинальні зміни, що відбулися в Україні та інших країнах СНД,

викликані різким переходом суспільства з одного стану в інший, ускладнили міжнаціональні і міжконфесійні відносини, З припиненням існування Радянського Союзу дестабілізувалося життя населення всього пострадянського простору, у певному розумінні зруйнована система патріотичного і інтернаціонального виховання. За умов ідеологічної невизначеності знецінилися суспільні морально-етичні і соціально-психологічні цінності.

Заклики до скасування радянського виховання без впровадження нового ускладнили становлення системи патріотичного виховання. Було допущено певне скасування вітчизняних цінностей, на зміну яким не пришли нові, здатні згуртувати суспільство. Значна частина молоді не приховує свого бажання виїхати з України за кордон.

За умов нестабільності і відсутності нових ідеологічних установок стало вельми складним визначити концептуально орієнтовану перспективу, яка б дозволила окреслити шляхи та мету громадянського та патріотичного виховання, яке ускладнюється через відсутність наукової теорії патріотичного виховання, розробленої з урахуванням змін, що відбулися в Україні і інших країнах СНД.

Відтак, формування патріотизму зокрема й у студентів має бути цілеспрямованим процесом, в якому фундаментальна роль відводиться освітньо-педагогічним формам та засобам його досягнення.

Загалом, аналіз наукових джерел та наш педагогічних досвід дозволяє дійти висновку, що освітня й виховна діяльність навчального закладу повинна знаходитись у тісному взаємозв'язку, доповнюючи і збагачуючи одна одну. Оновлення змісту загальноосвітніх, соціально-гуманітарних дисциплін повинно бути підпорядковано меті формування в студентів національної самосвідомості, патріотизму, правової і економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової культури. Такі якості випускника вищого навчального закладу

передбачено Державним стандартом вищої освіти, розробка якого здійснюється провідними викладачами України під егідою Міністерства освіти і науки України та Науково-методичного центру вищої освіти. Виховна робота, що проводиться у ВНЗ за межами аудиторії, повинна забезпечувати актуалізацію теоретичних знань студентів, спрямовувати їх у практичну площину, звертати увагу молоді на найгостріші соціальні проблеми сьогодення, формувати їх соціальну зрілість.

Література:

1. Державна національна програма "Освіта". Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994 – 62 с.
2. Дзеверін О.Г. Педагогічні ідеї Сковороди. – К.: Вища школа, 1972. – 246 с.
3. Іванчук В. Формування громадянської культури учнівської та студентської молоді в процесі навчання // Шлях освіти. - 2000 - №2 - С. 28-31.
4. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. – К.: Рад. школа, 1990. – 366 с.
5. Національна програма патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства. / Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. – № 37. – 1999. – С. 33-46.
6. Концепція національного виховання // Освіта. – 1996. –7 серп. (№41). – С. 2-7.
7. Про що свідчать результати соціологічного дослідження // Право України. – 1994. – № 1-2. – С. 20-22.
8. Семенов С.С. Релігія і армія (соціально-філософський аналіз взаємовідносин) // Дис. ... канд.філософ.наук. – 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Харків, 2004. – 205 с.

9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – 670 с.

10. Ушинский К.Д. Собр. соч.: В 11-и т. – М.-Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1949. – Т. 2. – 656 с.

***Колодий Е. С. Развитие патриотизма как условие формирования
ценностных ориентаций у студенческой молодежи***

Рассматриваются актуальные проблемы развития патриотизма как условия формирования ценностных ориентаций у студенческой молодежи. Отмечается, что обновление содержания общеобразовательных, социально-гуманитарных дисциплин должно быть подчинено цели формирования у студентов национального самосознания, патриотизма, правовой и экономической грамотности, социальной активности, общей культуры личности, которая базируется на достоянии украинской и мировой культуры.

***Kolody H. S. The Development of Patriotism as a Condition of Forming
the Value Orientations in the Students' Youth***

The actual problems of developing the patriotism as the condition of forming value orientations in the students' youth are examined . It is emphasized that the update of the contents of general, socially-humanitarian disciplines must be inferior to the purpose of forming in the students the national consciousness, patriotism, legal and economic literacy, social activity, general culture of the personality which is based on the values of Ukrainian and world cultures.